

פרשת סובלן: הקנוניה שזיעזעה את המדינה

הקאפו המלעופף

טיסת-החרפה, כל עוד היא מסעירה את הציבור, וגילויים חדשים יכולים לגרום למשבר. קורפוס, שהעניק לסובלן ימים יקרים.

המושפחה: פחד ודמעות

איש לא ידע את הרמאה המשפטית והמשפחתית, שהתנהלה בשעות הגורליות בישראל, מרגע חנייתו של מטוס-החרפה בלונדון, לפני שנועד שהוצא שם צח האביאס-קורפוס, שהעניק לסובלן ימים יקרים.

כמה וכמה עורכי-דין ועתונאים, שהפרשה הטרידה את מנוחת מצפונם, החלו פועלים בארץ איש-איש בנפרד. תוך כדי כך נוצר ביניהם מגע, כשכל אחד החל מתייעץ עם רעהו. בלב אחד העתונאים עלה הרעיון כי סובלן, כל עוד הוא נמצא רשמית ברשות אל על בלונדון, לא יצא עדיין מתחום השיפוט הישראלי. אחרי התייעצות עם כמה עורכי-דין, שאישרו כי יש בסיס כלשהו לטענה זו, התקשר העתונאי עם פרקליטו של סובלן, ד"ר אנקוריון, כדי לשכנע אותו לפנות לבית-המשפט הגבוה לצדק בירושלים.

אנקוריון, שכבר נמתחה עליו ביקורת אזהרה, וששרה-פנים האשימו שלא נקט באמצעים שעמדו לרשותו בעוד מועד, לא נענה ליוזמה ברצון טוב. בין העתונאי והפרקליט התפתח דין-ודברים חריף ביותר. לבסוף הציע העתונאי לאנקוריון להעביר את יפוי-הכוח שלו לפרקליט אחר, שיהיה מוכן לפעול מיד.

אנקוריון, איש מפא"י ועסקן האגודה לידידות ישראל-אמריקה, סירב בתקיפות. כך נוצר מצב שמנע מעורכי-הדין אפשרות חוקית כלשהי לפעול.

נותר מוצא אחד: למצוא בן-משפחה של סובלן, שיתן יפוי-כוח חדש לעורך-דין אחר. עורך-הדין מרדכי שטיין טילפן, לפי הצעת כתב הגנולס הזה, למשפחה סובלניץ בתל-אביב. יצחק סובלניץ, מקיד בבנק החקלאות, הוא בן-דודו של סובלן.

המשפחה הייתה שרויה אותה עת במצב-רוח נפחד ביותר. האשה סירבה להחליט, עד בוא הבעל. היא אמרה ששאר הקרובים פוחדים עוד יותר, אך הבטיחה, לבסוף, לטלפן כשיגיע הבעל. היא לא עשתה זאת.

הפחד שאחז במשפחה סובלניץ היה אופייני למצב-הרוח שהשתרר במדינה. הוא התאים יותר לנתינים של מיטטר טוטאליטארי, החוששים להרגיז את המשטרה החשאית, מאשר לאזרחי ישראל.

בשיחת פנים אל פנים עם האיש והאשה, שעניניהם היו נפחות מבכי, ואחרי שהאיש עצמו הסתגר בחרי-המיטות, הסכימה האשה למסור שם של קרוב אחר, ברמת-הדר.

גם זה לא הועיל. בינתיים טילפנו עורכי-הדין לאנקוריון, ביקשו ממנו אף הם שיפעל ויגיש בקשה לצרעל-חנאי. עתה אמר אנקוריון שהוא שוקל בעניין, רמז שולדעתו כדאי לחכות עד שיעלה העניין בכנסת.

בכל זאת הוצילה ההתערבות. למחרת הגיש אנקוריון, סוף-סוף, בקשה לצרעל-חנאי, לפי הרעיון שהעלה באוזניו חבר מערכת העולם הזה: לצאת על אל על להחזיר את סובלן לארץ. הבקשה נדחתה בו ביום, בנימוק שהאיש שוב אינו נמצא בתחום השיפוט הישראלי. אנקוריון לא הגיש בקשה לצאת על שר-הפנים להעניק לסובלן אשרת-עולה.

לפי תקדים אייכמן

חד הצרדים המכוערים ביותר של הפרשה כולה הייתה התנהגותה של חברת אל על, שהיא לכאורה חברה מסחרית רגילה, אם כי בבעלות ציבורית. היא נהגה כאילו היא זרוע מבצעת של מנגנון-החושך.

אותן השיטות שהופעלו בחטיפת אייכמן למטרות רצויות אך בלתי-חוקיות, הופעלו עתה למטרות מבחילות. אם פעלה ממשלת ישראל כולה כמו חבורת גבאים נפתחים בגטו, הרי מילאה אל על תפקיד של קאפו מעופף.

האנגלים, שהגיבו במשך כל השבוע בבזו גלוי על ההתנהגות הישראלית, לא שכתו את אל על. כתב ביי-ביי הלוונדוני פנה לאל על, שאל אם החברה מוכנה להטיס את סובלן מלונדון לכל מקום שיחפצו. ענה דובר החברה, בהודעה מבישה, באוזני הקהל הבריטי: "יש לו כרטיס לניו-יורק. נטיס אותו רק לשם."

הוסיף הכתב הבריטי לשאול, באירוניה בולטת: "אולי מוכן מי שקנה את הכרטיס הזה להחליפו בכרטיס אחר?"

מובן מאילו כי סובלן, כמו כל נוסע רגיל, רשאי להחליף את כרטיסו בכל רגע, או לקנות כרטיס לכל יעד אחר, כולל ישראל, מבלי שהחברה תהיה רשאית לסרב לו. התעקשותה של אל על להוביל את סובלן בכל מחיר וזוהא לניו-יורק, לידי הבולשת האמריקאית, מוציאה אותה משטח התעופה האזרחית, הופכת אותה לאגף של מנגנוני-החושך הישראליים.

מצפון עובר לסוחר

גומה ביותר הייתה עמדתו של השר חיים משה שפירא. כל אדם במדינה ידע כי שפירא היה מכשיר חסרי-שע בידי בן-גוריון בפרשה זו. מכיתן שלא התפטר, היה נאלץ להגן על הצו שנשא את חתימתו.

בחוגי מפלגתו טען שפירא כי הייתה צפויה שואה למדינה אילו נתנה מחסה לסובלן. הוא סיפר כי ברית-המועצות שלחה את סובלן בכחנה לישראל, כדי לסכסך בינה ובין ארצות-הברית, ועוד סיפורים כגון אלה.

הוא האשים את הפרקליט — למרות שהפרקליט לא יכול היה להתקשר כלל עם מרשו, שהוחזק על-ידי המשטרה מאחורי מסך-ברזל. הוא האשים את המשטרה — ברמזו שזו לא נהגה כשורה ("המשטרה פנתה אלי, ואני חתמתי על פקודת הגירוש. היה זה מעניינה של המשטרה לטפל בעניינים הפורמליים..."). הוא האשים את בן-גוריון — שהפעיל עליו לחץ והיו ואריאציות על תקיפות הביצוע... ("...").

אותה שעה טען השר כי מתן מיקלט לסובלן היה מושך לישראל פושעים פליליים מכל העולם ("מיקרה זה ישמש הרתעה לכל מיני עבריינים..."). מאחר שאיש לא טען אף לרגע כי סובלן הוא פושע פלילי, אין לכך כל יסוד. שפירא התקרב יותר לאמת בטענה המתרפסת: "היה עלינו לחץ מצד יהדות אמריקה... טובת המדינה וטובת היהודים דרשו כי מדינת ישראל לא תיהפך למקום מיקלט לסובלן."

היינו: כסף אמריקאי ופחד יהודי. אימללים עוד יותר היו אנשי אחדות העבודה. תחילה נמסר כאילו שר אחדות-העבודה, ישראל בריהודה, ורש לעכב את הגירוש. אולם בישיבת הממשלה השבוע, הסתפק גם בריהודה בשלוש שאלות חסרות-ערך. ואילו ח"כ אחדות-העבודה הוקן והמכובד, נחום ניר, יושב-ראש הכנסת של "קואליצית ניר", הצביע נגד העלאת העניין בכנסת, בהכרזו: "אני מצביע בתור נציג היסעה". היינו: הכרזה כי הוא מצביע נגד מצפוניו.

המחיטה הגראנדיוזית

זלם גם שרי אחדות-העבודה לא היו יותר אומללים משאר חברי הממשלה. כאשר התכנסה הממשלה ביום הראשון, והיה ברור כי פרשת סובלן, המסעירה את הארץ

דיעה החשובה ביותר של השבוע הוצגה בתחתית העמודים של היומונים. היא הגיעה מניו-יורק, יומיים אחרי שד"ר רוברט סובלן הוסגר בלוד לאמריקאים.

תוכנה: ארצות-הברית אישרה להחאה בסך 39 מיליון דולר (117 מיליון לירות ישראליות) לפיתוח ישראל, בתנאים מצוינים: ריבית של שלושת-רבעי אחוז, שהפרעון יתחיל רק בעוד חמש שנים, ויסתיים בתום 25 שנה.

איש מראשי המדינה לא קישר ידיעה זו עם פרשת סובלן. להיפך, כאילו בער הכובע על ראשיהם, מיהרו להכריז כי אין כל קשר בין שתי הידיעות — עוד לפני שמישהו הספיק לטעון זאת.

בשביל הציבור הרחב, הייתה ידיעה זו רק טיפה אחרונה בכוס התרעלה. רגשי הבחילה, שהקיפו את כל החוגים, עברו על גדותיהם.

הצעקות של בן-גוריון

מעט מדי יום נודעו פרטים נוספים על הפרשה, שהגדילו את החרפה והעמיקו את הסלידה. חלק מהם פורסם בעתונים, חלק עבר מפה לפה, בשיחות האינסופיות על הפרשה בציבור.

מובל ד"ר רוברט סובלן מבית-החולים בו שהה אחרי שניסה להתאבד במטוס אל-על, אל כלא בריקסטון הלוונדוני, שם ישחה עד שביית-המשפט הבריטי ידון בצו ההביאס-קורפוס.

על אלונקה בלונדון

תחילה נודע כיצד ראש-הממשלה את שר-הפנים לחתום על צו-הגירוש, שהיה למעשה צו-הסגרה. עדי-שמיעה סיפרו כי שמעו צעקות חסרות-תקדים מחדרו של בן-גוריון, שנמשכו למעלה משעה. הצועק: ראש-הממשלה.

פרט אחר הבהיר נקודה סתומה: מדוע עלה סובלן מרצון על המטוס שנועד להובילו לניו-יורק, ושבו כבר ישב סוכן הבולשת האמריקאית הפדרלית, מקישיין? סיפרו עדי-ראייה: סובלן כלל לא עלה מרצון, אלא נגרר בכוח, אחרי שהוכה מכות-רצח ונפצע. המכות החלו עוד בתאו, כשסירב סובלן לצאת, אחרי שהודיעו לו על צו-הגירוש.

החבלות שנגרמו לו בעת הטיפול האלים הן המסבירות פרט נוסף: מדוע גילתה לפתע ממשלת ישראל יחס של אה רחמן, צירפה לנסיעה את רופא-המשטרה, ד"ר שמשון גוטליב. הטענה הרשמית, כאילו בא הדבר בגלל מחלתו האנושה של סובלן, היא מנוחכת, מאחר שאין כל טיפול בסרטן-הדם או בסכימפטומים שלו. האמת: הרופא נועד לטפל בחבלות שנגרמו לסובלן בעת ההכאה, למנוע תוצאות חמורות לבריאותו.

אותו רופא, שנבחר בגלל היותו נאמן במיוחד על המשטרה ומנגנון-החושך, קבע בלונדון, אחרי נסיון-ההתאבדות, כי סובלן יכול להמשיך מיד לנסיעה לארצות-הברית. רק התערבותם של הרופאים הבריטיים, שהוזעקו אל סובלן, מנעה את העברתו המיידית. גם קברניט המטוס הכריז באוזני עתונאים בריטיים שהוא מוכן להעביר מייד את סובלן שותת-הדם לאמריקה.

מדוע בכלל הסכים אותו קברניט, שמואל שמיר, לקחת את סובלן ואת מלחיו-עוצריו מאחזנה לניו-יורק? כי סובלן יכול להמשיך מיד לנסיעה לארצות-הברית. כגון שיכור או עצור, אם לדעתו מסכן הנוסעים את שלום הנוסעים האחרים ואת שלום המטוס. לפי שמועה שהתהלכה השבוע בארץ, התנגדו שאר אנשי הצוות של מטוס אל על, שנחכר על-ידי נשות המזרחי השבוע בארץ, לקחת את סובלן. הם ביקשו לשכנע את הקברניט להפעיל זכות וטו זו. אולם שמיר דחה את בקשת צוותו — ולפי אותה שמועה, נקטה חברת אל על אמצעי-תגמול נגד הצוות.

בינתיים לא חזרו אנשי הצוות לישראל — כנראה כדי למנוע בעדם מלספר פרטים על